

הרב מרדכי הלפרין

המפלת גוף אטום – חידוד שיטות הראשונים

הגמרא בנדה (כג, ב) מבדילה בין מפלת גוף אטום לבין יולדת טריפה מן הבטן: "אמר רבא: ושטו נקוב – אמו טמאה, ושטו אטום – אמו טהורה."

כפי שהראה ד"ר הניאל מלאך במאמרו המאלף, חלוקים הראשונים בסיבת ההבדל בין מפלת גוף אטום ליולדת טריפה מן הבטן: לדעת רש"י ותוספות ההבדל הזה קיים רק למאן דאמר טריפה חיה, בעוד שלהלכה, דקיי"ל טריפה אינה חיה [שנים עשר חודש], אין הבדל בין מפלת גוף אטום ליולדת טריפה מן הבטן¹.

לעומתם, הרמב"ם², הרמב"ן בחידושיו לנדה שם, ובעקבותיו הרשב"א, הריטב"א והר"ן, וכן המאירי למדו שגם להלכה דקיי"ל טריפה אינה חיה, בכל זאת היולדת טריפה מן הבטן הינה טמאת לידה.

ד"ר מלאך למד שמחלוקת ראשונים זו איננה מחלוקת עקרונית איכותית, אלא מחלוקת על קביעת גבול כמותי, שילוד הנולד עם תוחלת חיים נמוכה מגבול זה אין אימו טמאת לידה. לדעת רש"י ותוס' הגבול הוא שנים עשר חודש, בעוד שלדעת הרמב"ן וסיעתו הגבול הוא או שלושה חודשים או חודש או שמונה ימים. ועל סמך מסקנה זו העלה מסקנה מעשית כי "ההערכה האם יילוד מסוים הוא בגדר ולד, בהתאם לקריטריון הנ"ל, צריכה להיות מסורה למומחים בשטח זה, שהם אנשי הרפואה."

אולם עיון בדברי הרמב"ן מעלה שהויכוח איננו "כמותי" אלא "איכותי". דהיינו שיש הבדל בין מי שנולד כדרך החיים במבנה תקין, כלומר "במתכונת החיים", שאז גם אם אינו ראוי כלל לחיות בפועל, בכל זאת אימו טמאת לידה, לבין מי שלא נולד במתכונת החיים (דהיינו שלא רק שאינו בר קיום אלא גם מתכונתו פגומה) שאפילו אם יכול לחיות זמן מה, בכל זאת אין אימו טמאת לידה.

1. ומכאן נובע שרבא, מרא דשמעתא, סובר שטריפה חיה, בניגוד להלכה.
2. לפי הבנת המאירי בבית הבחירה, נדה כג, ב. הוכחת המאירי שזו באמת שיטת הרמב"ם היא מכך שפוסק באיסור"ב י, יא, שהיולדת גוף שאטום מלמטה, רק אם אטום עד טבורו היא איננה טמאת לידה. וקושיית הכס"מ שם על הרמב"ם נובעת מההנחה שהרמב"ם סובר כרש"י. וראה בערוך לנר נדה כד, א, ובהע' 17 במאמרו של ד"ר מלאך המציינת גם לחסדי דוד על התוספתא נדה פ"ד הט"ו, ולשו"ת חכם צבי סי' עז.

וז"ל הרמב"ן בחידושו:

"אמר רבא ושטו נקוב – אמו טמאה. פירש"י ז"ל – קסבר טריפה חיה. וקשה להעמיד דברי הרב [חדא דקשה להעמיד] רבא שלא כהלכה. ועוד אני תמה: וכי מפני שאין טריפה חיה י"ב חודש נטהר אמו של זה? והלא הנפל שהוא כאבן³ ואינו יכול לחיות, או שיצא מת ומחותך – אמו טמאה. זה שיצא נקוב הושט וכלו לו חודשיו – לא כל שכן! ואפילו הולד שנימוק בשליא אמו טמאה... לפיכך נ"ל שכל הנולד בטרפות, ודאי אמו טמאה היא, ואפילו היה טרפותו בתחילת ברייתו שהרי ראוי הוא לחיות י"ב חודש וכ"ש בטרפות נקב וחתך. והא דאמר רבא: ושטו נקוב – טמאה, לדברי הכל קאמר, ולא בא אלא להשמיענו שושטו אטום אמו טהורה, **שאינ זה בכלל אדם הואיל ונברא שלא כדרך החיים**. " (ההדגשות שלי, מ"ה)

וכן כתב גם החזון אי"ש⁴:

"ושטו נקוב אמו טמאה, רש"י ותוס' פירשו דקסבר טריפה חיה... אבל יש לומר דטריפה דנקוב קיל מנחסר, דאע"ג דדרשינן לקמן כ"ד ב' הראוי לברית שמונה וכו', על כרחך דלא ילפינן מהכא אלא שיהיה גוף שלם כגופין החיים בנשמה, אבל אין צריך שיהיה ראוי לחיות בפועל... כיון שהגוף או כל חלקי הגוף על מתכונת החיים. ואם כן גם ושטו נקוב, נהי שאינו ראוי לבוא לכלל קיום, מ"מ לא גרע מכל הני, ולא שייך כ"כ הכא לקרותו גוף חסר, ולפי"ז אף לדין דקיי"ל דטריפה אינה חיה, מ"מ ושטו נקוב – אמו טמאה, " (ההדגשות שלי, מ"ה) עיי"ש.

ואם כן הקביעה איזה מום מולד מוגדר כחורג מ"מתכונת החיים" שוב אינה מסורה לרופאים אלא למורי הלכה, בתנאי, כמובן, שמדובר בחריגה ממתכונת החיים שאיננה ניתנת לריפוי⁵ ואינה בת קיום, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. הוי אומר: הנתונים הרפואיים הנ"ל הם אכן הכרחיים לקביעה כי נפל הנולד עם גוף חסר הוא באמת לא בר קיום. אך נתונים אלו אינם מספיקים לקביעה ש"אין זה בכלל אדם".

לכן ברור כי הקביעה ההלכתית איזה פגם מולד מוציא את הנפל מכלל אדם – מסורה למורי הוראה בקיאים בלבד, כמובן לאחר בירור המציאות הרפואית הכוללת גם את המידע על תוחלת החיים החזויה לנפל.

מקור: אסיא עא-עב, עמ' 129-127 (2003)

3. כלומר בן שמונה, עליו נאמר שהוא נפל ושהוא כאבן. (תוספתא שבת פט"ז [טו] ה"ד [ה"ד וה"ז]. וע"ע ברמב"ם מילה, א, יד.

4. חזו"א יו"ד סי' קי, אות יג.

5. ולכן נקובתו אטומה, דלירושלמי (נדה פ"ג ה"ב) אין אמו טמאת לידה, מום זה לא הוזכר בבבלי, מכיון שלדעת הבבלי יש לכך תיקון (שבת קלד, א) הביאו ד"ר מלאך בהע" 32, וכמו כן בזמננו שיש למום זה ריפוי בניחות, הרי הוא וולד, ואמו טמאה.